

Archeologisch vooronderzoek Zoersel – Dorp 50-64

Natasja Reyns, Lies Dierckx en Bénédicte Cleda

Bornem
2012

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 122

Aard onderzoek: Prospectie
Vergunningsnummer: 2012/424
Naam aanvrager: Natasja Reyns
Naam site: Zoersel - Dorp

Opdrachtgevers: Gemeente Zoersel, Handelslei 167 2980 Zoersel
Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM
Terreinwerk: Natasja Reyns en Bénédicte Cleda
Administratief toezicht: Dirk Pauwels, Agentschap Onroerend Erfgoed, Anna Bijnsgebouw,
Lange Kievitstraat 111-113, bus 53, B-2018 ANTWERPEN
Trajectbegeleiding: Wouter Gheyle, dienst Erfgoed provincie Antwerpen, Koningin Elisabethlei 22,
B-2018 ANTWERPEN

Rapportage: All-Archeo bvba
Determinaties: dra. Natasja Reyns

All-Archeo bvba
Barelveldweg 4
B-2880 Bornem

info@all-archeo.be
0478 36 57 07
0498 15 84 40

D/2012/12.807/51

© All-Archeo bvba, 2012

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	7
2.1 Afbakening studiegebied.....	7
2.2 Aard bedreiging.....	8
2.3 Onderzoeksopdracht.....	8
3 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	11
3.1 Landschappelijke context.....	11
3.1.1 Topografie.....	11
3.1.2 Hydrografie.....	11
3.1.3 Bodem.....	12
3.2 Beschrijving gekende waarden.....	13
3.2.1 Historische gegevens.....	13
3.2.2 Archeologische voorkennis.....	15
3.2.3 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie.....	16
4 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	17
4.1 Toegepaste methoden & technieken.....	17
4.2 Bespreking sporen.....	19
4.3 Afgebakende sites.....	23
4.4 Besluit.....	23
5 WAARDERING.....	25
5.1 Zuidelijke zone (WP1-3).....	25
5.2 Noordelijke zone (WP4-6, straatzijde).....	25
6 ANALYSE VAN DE GEPLANDE SITUATIE: EFFECTEN.....	27
7 AANBEVELINGEN.....	29
7.1 Adviezen.....	29
8 BIBLIOGRAFIE.....	31
8.1 Publicaties.....	31
8.2 Websites.....	31
9 BIJLAGEN.....	34
9.1 Lijst van afkortingen.....	34
9.2 Glossarium.....	34
9.3 Archeologische periodes.....	34
9.4 Harrismatrix.....	35
9.5 Plannen en tekeningen.....	38
9.6 CD-rom.....	38

1 Inleiding

Op het terrein zullen een openbare bibliotheek en 12 woningen gerealiseerd worden. Het doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein.

Deze opdracht werd op 18 september 2012 aan All-Archeo bvba toegewezen. Het terreinwerk werd uitgevoerd op 24 oktober 2012, onder leiding van Natasja Reyns en met medewerking van Bénédicte Cleda. De bedoeling van het onderzoek was om binnen het plangebied archeologisch erfgoed te karteren en het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed te lokaliseren, te interpreteren en te waarderen. Op die manier kan advies uitgebracht worden over eventuele vervolgstappen met betrekking tot het archeologisch vrijgeven van het plangebied en het definiëren van eventuele sites die verder onderzocht dienen te worden.

Verder zijn we dank verschuldigd aan Henri Verbeeck, bestuurslid van de AVRA en regiodeskundige en Wouter Gheyle van de provincie Antwerpen, voor het overleg dat we met hen hebben kunnen voeren met betrekking tot de aangetroffen sporen.

De eindbeslissing over het vrijgeven van de gronden en/of archeologisch vervolgonderzoek ligt bij het Agentschap Onroerend Erfgoed.

2 Projectgegevens en afbakening onderzoek

2.1 Afbakening studiegebied

Het projectgebied is gelegen in de provincie Antwerpen, gemeente Zoersel (Fig. 1), percelen 151P, 151R, 152L, 152M, 152P, 154R, 154S en 157E3 (kadaster afdeling 1, sectie B). Het projectgebied is circa 0,5 ha groot en is volgens het gewestplan gelegen in woongebieden (0100).

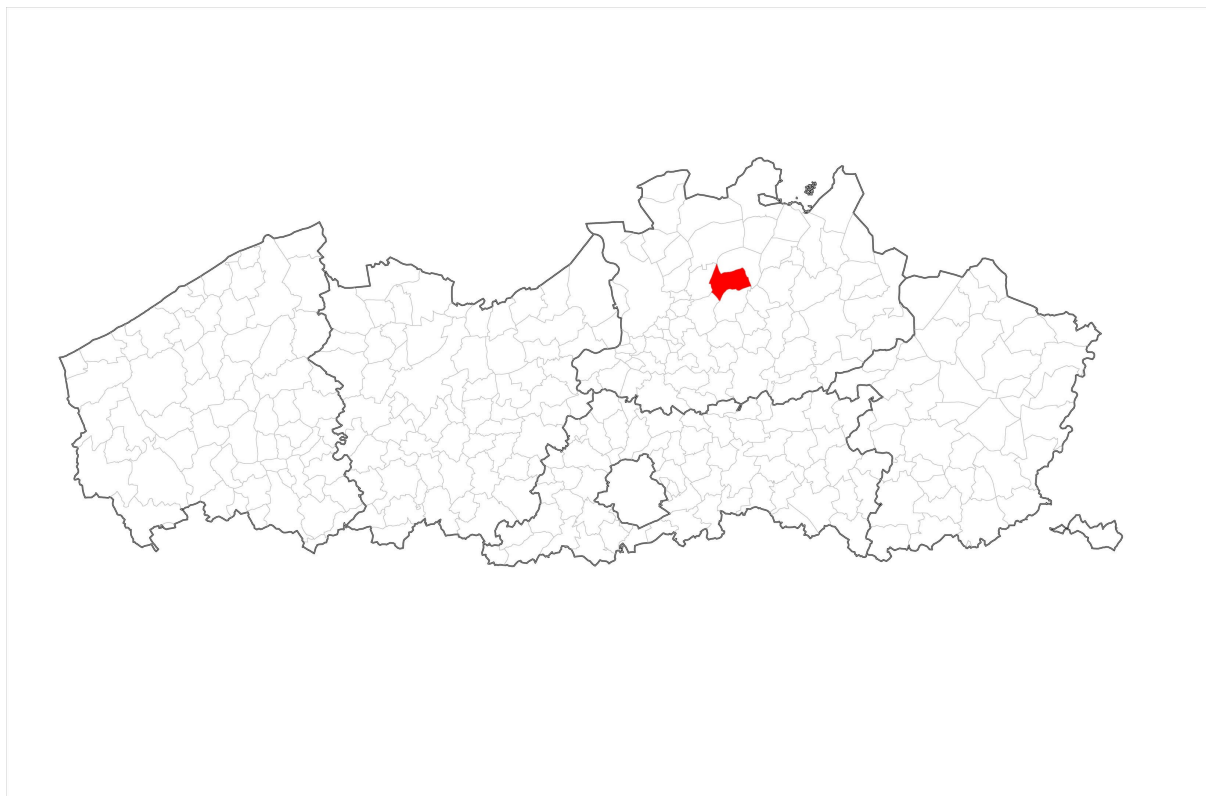

Fig. 1: Situeringssplan Zoersel

- Administratieve gegevens met betrekking tot de locatie van het onderzoek:
 - Provincie: Antwerpen
 - Locatie: Zoersel
 - Plaats: Dorp 50-64
 - x/y Lambert 72-coördinaten:
 - 174038, 217774
 - 174054, 217823
 - 17099, 217719
 - 174130, 217756

Fig. 2: Kleurenorthfoto met een situering van het onderzoeksgebied (maps.google.nl)

Het projectgebied (Fig. 2) is gelegen in de dorpskern van Zoersel. Het terrein wordt in het noorden begrensd door Dorp en verder door de Oostmallebaan. Ten oosten van het terrein loopt de Herentalsebaan.

2.2 Aard bedreiging

Op het terrein zullen een openbare bibliotheek en 12 woningen gerealiseerd worden (Fig. 3). Dit impliceert dat het bestaande bodemarchief grondig verstoord zal worden. Daarom werd een prospectie met ingreep in de bodem aanbevolen, zodat een inschatting kan gemaakt worden van eventueel op het terrein aanwezige archeologische waarden, alvorens de werken met betrekking tot de verkaveling van start mogen gaan.

2.3 Onderzoeksopdracht

De bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen om de gevolgen van de geplande bedreiging te kunnen inschatten. Hieruit moet dan een advies voortvloeien met betrekking tot de volgende stappen. Dit kan het vrijgeven van de terreinen of de noodzaak van een eventueel vervolgonderzoek omvatten. Om een weloverwogen waardering te kunnen voorstellen, is een prospectie met ingreep in de bodem aangewezen.

Een aantal vragen dienden in het bijzonder beantwoord te worden:

- zijn er sporen aanwezig? Zo niet, waarom niet?
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen? Wat zijn hiervoor de argumenten?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen? Wat is hiervan de oorzaak?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren? Waaruit valt dit af te leiden?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes? Wat zijn hiervoor de aanwijzingen?
- welk(e) de(e)l(en) van het terrein komen in aanmerking voor vervolgonderzoek?

- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor eventueel vervolgonderzoek relevant?

Fig. 3: Ontwerpplan

3 Beschrijving referentiesituatie

3.1 Landschappelijke context

3.1.1 Topografie

Op de topografische kaart is het gebied gelegen op 18 m TAW (Fig. 5). Er zijn weinig hoogteverschillen op het terrein, maar het onderzoeksgebied is in een ruimere topografische situering gelegen op het glaciair van Brasschaat. Het glaciair werd afgezet als een puinwaaier aan de voet van een steilrand, een abrupt hoogteverschil. Bij elke tussenijstijd kon de ontdooide bovengrond van de steilrand afvloeien over de permanent bevroren ondergrond. Tevens werd door de wind aan de windluwe zuidkant van de steilrand stuifzand afgezet. Het glaciair van Brasschaat bestaat uit herwerkte zanden van de Kempen Formatie, vermengd met eolisch dekzandmateriaal.¹

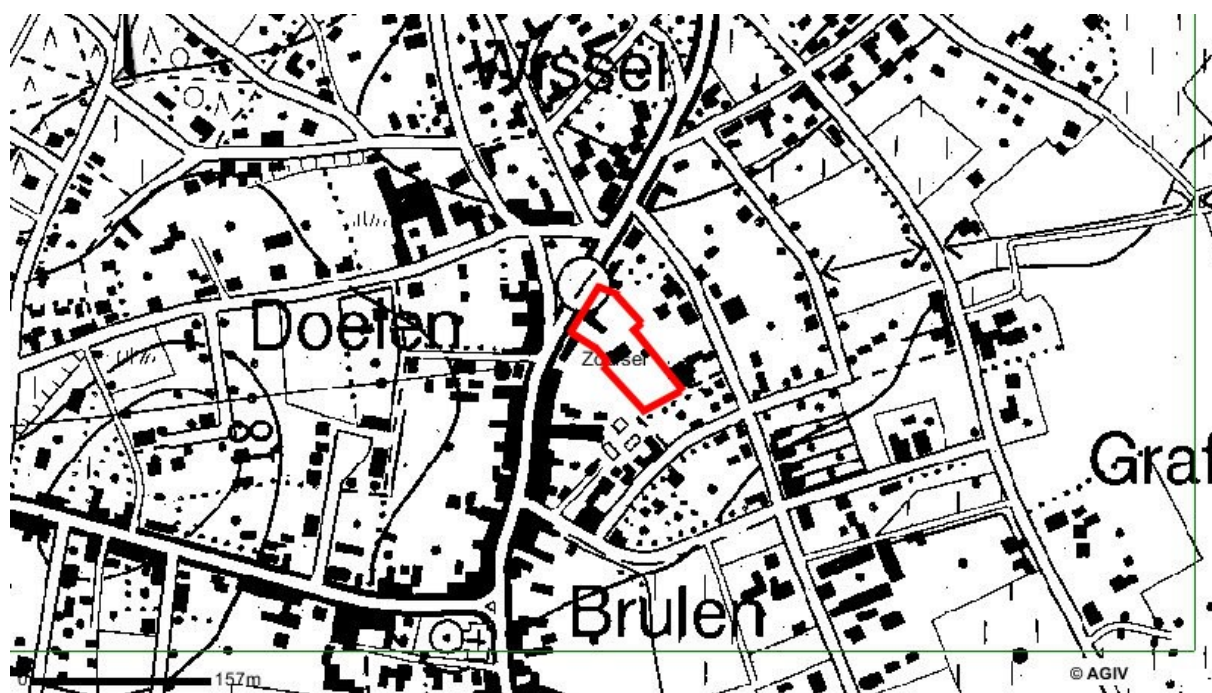

Fig. 4: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen>)

3.1.2 Hydrografie

Het gebied is gelegen binnen het Netebekken, op de grens tussen de subhydrografische zones Molenbeek/Bollaak tot monding Venloop en Molenbeek/Bollaak van monding Venloop tot monding in Kleine Nete (Fig. 5). Ten zuiden van het terrein loopt de Kleine Wilboerebeek.

1 Provincie Antwerpen s.d., 8

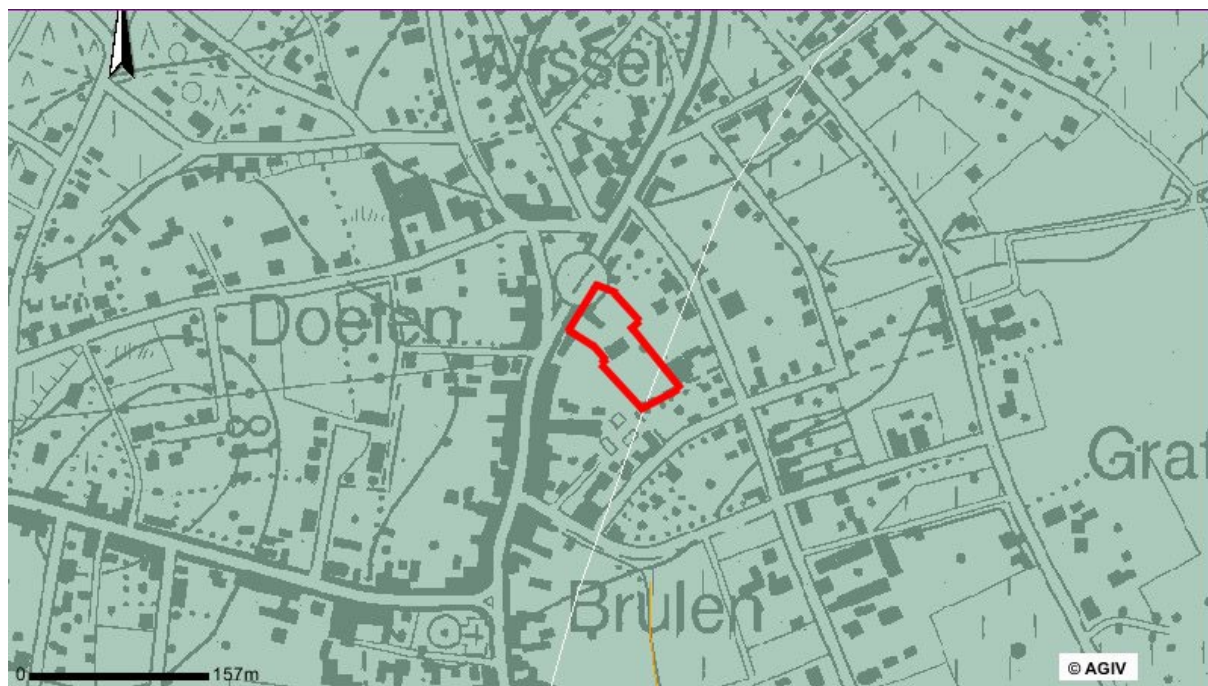

Fig. 5: Hydrografie (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha>)

3.1.3 Bodem

Het gebied is gelegen in de Kempen. De geologische ondergrond van het terrein bestaat uit het Lid van Merksem (LiMe), gekenmerkt door grijsgroen tot grijsbruin fijn tot middelmatig zand, glauconiethoudend, kalkhoudend, schelpfragmenten en siderietconcreties.²

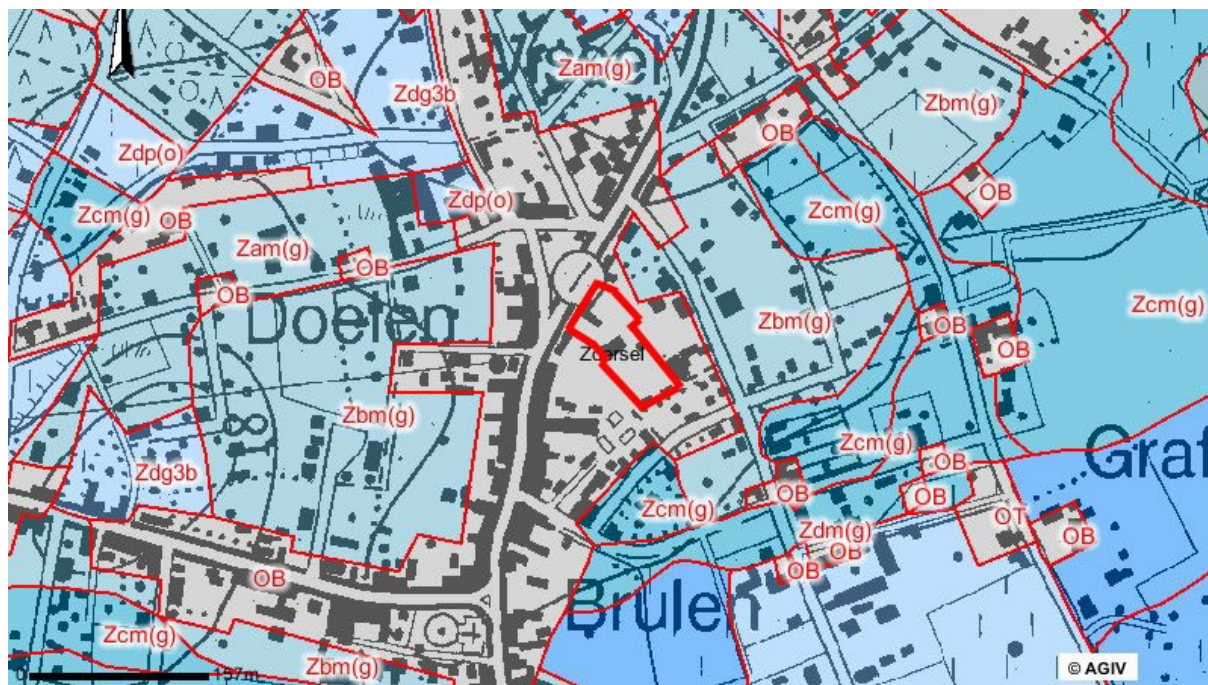

Fig. 6: Bodemkaart (<http://www.agiv.be>)

² <http://dov.vlaanderen.be>

Het onderzoeksgebied is gelegen in een bebouwde zone (OB). De bodem wordt op de bodemkaart ten oosten en ten westen van het onderzoeksgebied weergegeven als een droge zandbodem met dikke antropogene humus A-horizont (Zbm(g)). Ten zuiden is er een matig droge zandbodem met dikke antropogene humus A-horizont (Zcm(g)) (Fig. 6).³

Fig. 8: WP3PR1

Fig. 9: WP4PR1

Fig. 7: WP5PR1

Over het merendeel van het onderzoeksgebied bevindt het archeologisch niveau zich op 74 tot 115 cm onder het maaiveld, tussen 16,73 en 17,86 m TAW. De vaststelling van een droge zandbodem met dikke antropogene humus A-horizont, sluit aan bij de bodems ten oosten en ten westen van het onderzoeksgebied.

De bodemopbouw bestaat dus uit een dikke humus A-horizont, die in het zuidelijke en oostelijke deel van het terrein rechtstreeks gelegen is op de C-horizont (Fig. 8 en Fig. 9). In het

Fig. 10: WP6PR1

noordwesten van het terrein, werden nog de restanten van een podzol aangetroffen. Hierop wijst de aanwezigheid van een uitlogingshorizont of E-horizont, die enkel vastgesteld werd in werkput 6 (Fig. 10), en een aanreikingshorizont of B-horizont, die vastgesteld werd in werkputten 5 (Fig. 7) en 6. De aanwezigheid van resten van een podzol wijst op een goede bewaringstoestand van de bodem, maar vooral in werkput 6, waar zelfs een uitlogingshorizont herkend kon worden. Ook in een kleine zone ter hoogte van WP2PR2 werd de bodemopbouw van een podzol waargenomen, maar hier was de podzol slechts sporadisch bewaard.

3.2 Beschrijving gekende waarden

3.2.1 Historische gegevens

Zoersel maakte oorspronkelijk deel uit van Westmalle. In de loop van de 13de eeuw kwam het onder de graven van Leuven. In 1233 werden de goederen van “Hoydonck” in Westmalle door Hendrik I, Hertog van Brabant, geschonken aan de Cisterciënzerabdij van Villers. In de 17de eeuw kenden de Bernardijnen hun bloeiperiode. De abdij was machtiger dan de Heer van West-

3 <http://dov.vlaanderen.be>

Malle en was grootgrondbezitter. Ze bezat onder andere grote hoeven die allen binnen een omwalling lagen.

Fig. 11: Kabinetkaart van de Oostenrijkse Nederlanden (<http://www.ngi.be>)

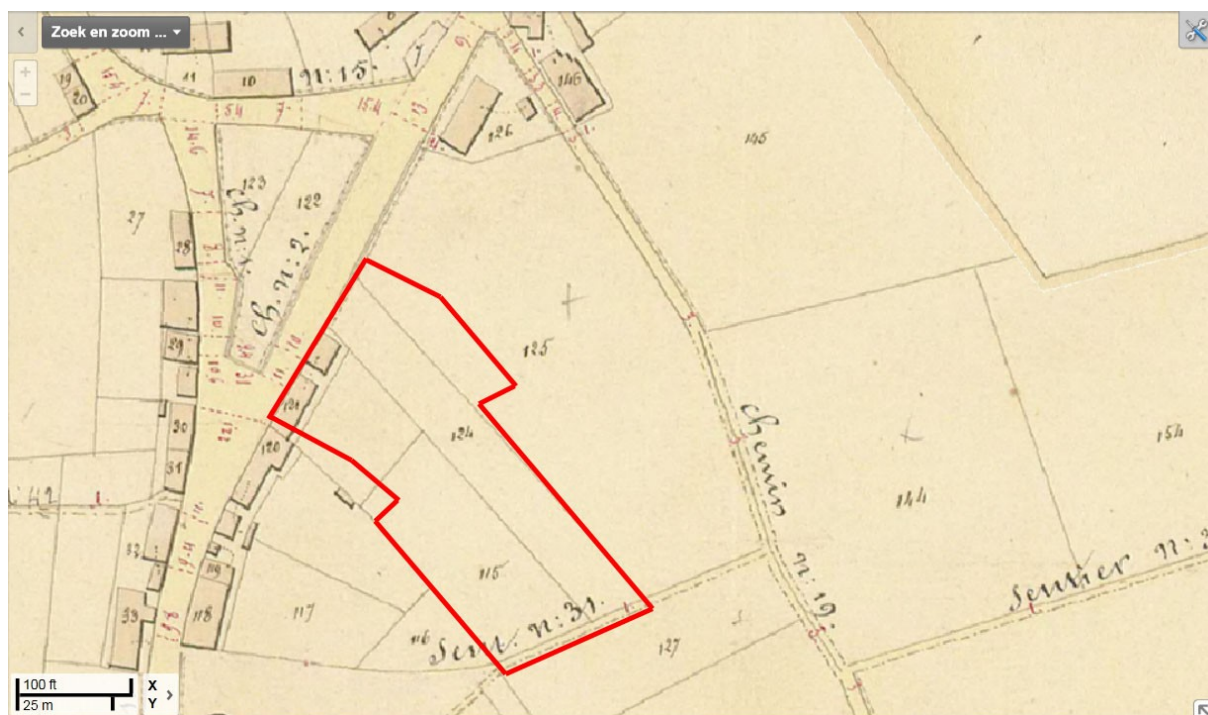

Fig. 12: Atlas der Buurtwegen (http://www.provant.be/bestuur/grondgebied/gis/geoloketten/lijsst_geoloketten.jsp)

Vanaf 1700 vond er massale ontbossing plaats en werden grote werken verricht die een economische bloei voor de abdij betekenden. In 1756 werd de nieuwe pastorie van Zoersel afgewerkt. In de daaropvolgende jaren werden er een nieuwe schuur, een hoeve en een

molenhuis bijgebouwd. Vanaf 1791 werden Zoersel en Westmalle opgesplitst in afzonderlijke gemeenten.⁴

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), kan gezien worden dat het projectgebied gelegen is in landbouwgebied (Fig. 11). Het stratenpatroon van Zoersel Dorp is makkelijk te herkennen. Aan Dorp en aan de Herenthalsebaan is bewoning te zien. Ten oosten van het onderzoeksgebied is “Kaffendonck”, tegenwoordig Graffendonk, weergegeven en ten noorden van het terrein staat de kapel “Ste Catherine”.

Op de Atlas der Buurtwegen uit circa 1841 kan gezien worden dat er buiten de gebouwen aan Dorp geen bewoning is op het onderzoeksgebied (Fig. 12). Aan de zuidzijde loopt een weg van de Herenthalsebaan naar Dorp.

3.2.2 Archeologische voorkennis

In en nabij het projectgebied zijn volgens de Centraal Archeologische Inventaris (Fig. 14) enkele archeologische waarden aanwezig:

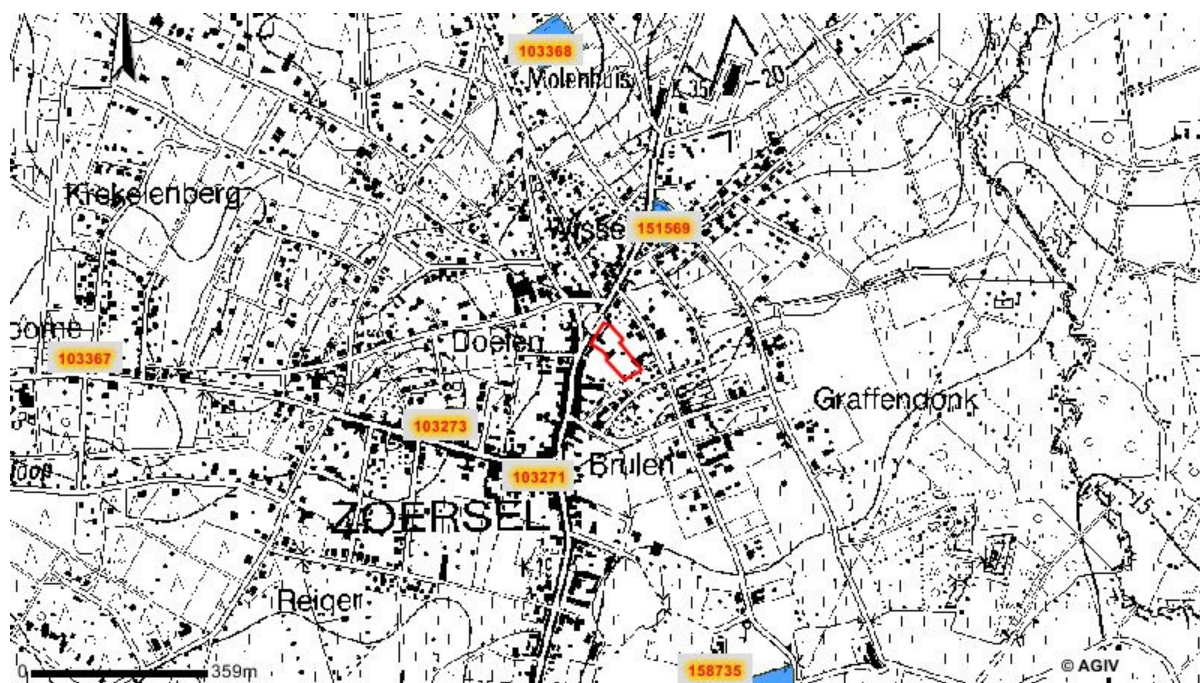

Fig. 13: Overzichtskartaal CAI

- CAI 103271: H. Elisabeth van Hongarije kerk: deze middeleeuwse kapel werd in 1529 vervangen door een kerk. De toren dateert echter uit circa 1480.⁵
- CAI 103368: Molenhuis, deze molen werd opgericht na 1240. Hij wordt voor het eerst vermeld in 1260. Ook bevond zich hierbij een hoeve uit de 18de eeuw.⁶
- CAI 103273: Kerkstraat 38, pastorij uit de 18de eeuw.⁷
- CAI 151569: Oostmallebaan, grafstructuren uit de brons- en ijzertijd.⁸

4 Heirbaut/Vanderhoydonck/Annaert 2002, 15

5 Plomteux *et al.* 1985: 1159-1162

6 Houtman 2005: 1170-1171

7 Plomteux *et al.* 1985: 1162

8 Reyns/Bruggeman 2010

- CAI 103367: Nieuwe Pelikaan, dit woonstalhuis uit de nieuwe tijd heeft mogelijk een oudere kern.⁹
- CAI 158735: Herentalsebaan I (FLX-WL-27): hier werd lithisch materiaal uit de steentijd aangetroffen.¹⁰

De gekende archeologische waarden uit de omgeving van het onderzoeksgebied omvatten bijgevolg aanwijzingen voor menselijke activiteit uit de steentijd, de metaaltijden, de middeleeuwen en post-middeleeuwen en bestaan zowel uit bewoningssporen als resten van begraving.

3.2.3 Inschatting intactheid archeologisch erfgoed en archeologische potentie

Het projectgebied en de omgeving ervan bevatten diverse gekende archeologische waarden. De vondsten uit de steentijd, de metaaltijden, de middeleeuwen en de post-middeleeuwen in de omgeving wijzen op een groot potentieel voor resten uit deze periodes.

⁹ Plomteux *et al.* 1985: 1168

¹⁰ Smeets/Terryn/Yperman 2012: 42 en 68

4 Resultaten terreinonderzoek

4.1 Toegepaste methoden & technieken

De totale af te graven oppervlakte bedroeg minstens 12,5 % van het te prospecteren terrein, respectievelijk 10 % door middel van proefsleuven en 2,5 % door middel van kijkvensters en/of dwarsleuven. De bovengrond werd verwijderd tot op het archeologisch leesbare niveau, bepaald door de leidinggevende archeoloog.

Tijdens het onderzoek werd de methode van continue sleuven gebruikt:

- de proefsleuven zijn 4 meter breed;
- de afstand tussen de proefsleuven bedroeg niet meer dan 20 m (van middenpunt tot middenpunt);

Alle sporen, werkputten en minstens één representatief bodemprofiel per werkput werden fotografisch vastgelegd. De profielen werden zo gekozen dat een overzicht verkregen werd van de bodemopbouw van het volledige onderzoeksgebied. Daarnaast werden alle hoofdmeetpunten, proefsleuven, vlakken, profielen, sporen en aanlegvondsten topografisch ingemeten.

Het projectgebied omvat een oppervlakte van circa 0,5 ha (5166 m²). Het onderzoek geeft volgende getallen als resultaat:

- Onderzoekbare zone: 4546 m²
 - Te onderzoeken zone door middel van proefsleuven = 10 % of 455 m²
 - Te onderzoeken zone door middel van kijkvensters en dwarsleuven = 2,5 % of 114 m²
- Onderzochte oppervlakte:
 - Aantal aangelegde werkputten: 6 = 1304 m²

Omdat de werkputten dicht bij elkaar gelegd werden om een goede dekking van het terrein te verkrijgen, werd reeds een groot deel van het terrein om deze wijze onderzocht. Samen met het feit dat de werkputten 4 m breed waren en op deze basis een goede inschatting van de archeologische waarden op het terrein gemaakt kon worden, werd in overleg met de bevoegde erfgoedconsulent van Onroerend Erfgoed besloten dat de bijkomende aanleg van kijkvensters niet meer nodig was.

De niet onderzoekbare zone van 620 m² omvat een zone met een betonplaat. Tijdens het vooronderzoek werd wel nagegaan wat de impact van deze betonplaat geweest is op het bodemarchief. De betonplaat van 20 cm dik is aan de randen nog versterkt tot 30 cm dik en is daar gefundeerd op een bakstenen muur die blijkt te lopen tot 74 cm onder het maaiveld. Ze is gezet op de overgangszone tussen de A-horizont en de C-horizont, maar gaat er niet door. Bijgevolg is de impact van de aanwezige betonplaat op het bodemarchief beperkt te noemen.

Fig. 14: WP2PR1

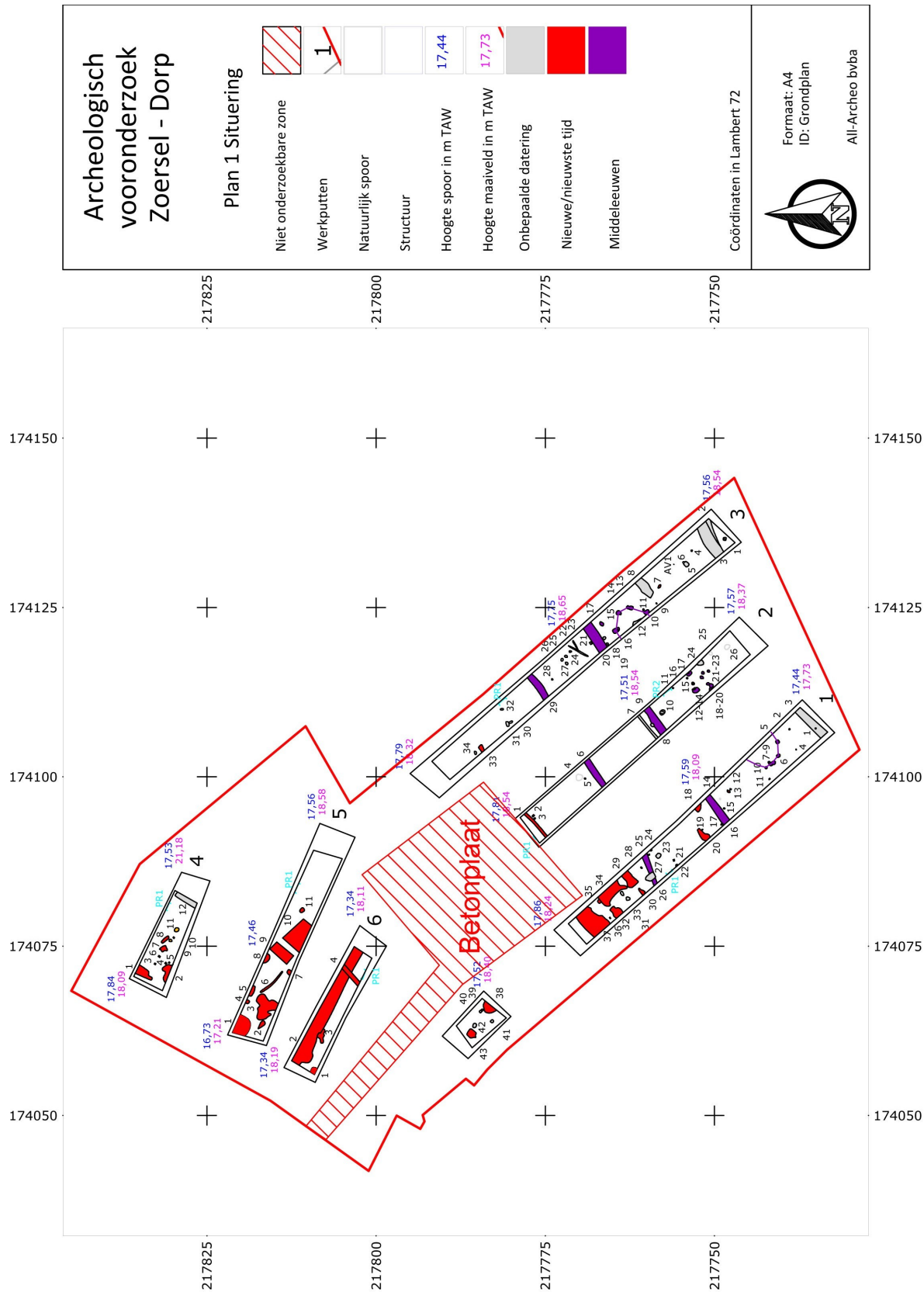

Fig. 15: Situeringplan

4.2 Bespreking sporen

Greppels

Fig. 16: WP2S6

Fig. 17: WP2S7-9

Greppels werden enkel in het zuidoosten van het terrein aangetroffen. In de eerste plaats dienen twee parallelle greppels vermeld te worden, bestaande uit de sporen WP1S16, WP2S9, WP3S20 (Fig. 16) en de sporen WP1S26, WP2S6, WP3S29 (Fig. 17). Beide hebben een homogene donkerbruine tot -grijze vulling en een noordoost-zuidwest oriëntatie.

Fig. 18: WP3S1-3

Hun breedte varieert tussen 1 en 1,2 m en hun bewaarde diepte bedraagt 15 tot 29 cm. Een wandfragment gedraaid grijs aardewerk werd aangetroffen in WP1S26 en wijst op een datering in de middeleeuwen. Gelijkaardige greppels werden ten noorden van het onderzoeksgebied aangetroffen tijdens het archeologisch onderzoek op een terrein gelegen aan de Oostmallebaan, Graffendonk en Salphensebaan, waar ze eveneens in de middeleeuwen gedateerd werden.¹¹ Quasi parallel hieraan, maar nog verder naar het zuidoosten bevindt zich vermoedelijk nog een derde, gelijkaardige gracht, die bestaat uit de sporen WP1S1 en WP3S2/3. Mogelijk is deze greppel in verband te brengen met een wegtracé dat te zien is op de Atlas der Buurtwegen (zie hoger).

Kuilen en verstoringen

Kuilen en verstoringen werden in hoofdzaak aangetroffen in het noorden van het terrein, in de werkputten 4 tot 6 aan de straatzijde. Verder werden ook enkele kuilen en verstoringen aangetroffen in het uiterste westen van het terrein, in een deel van werkput 1. De kuilen zijn meestal rechthoekig, maar kunnen ook onregelmatig van vorm zijn. Hun vulling is meestal homogeen donkergrijs of donker grijsgeel gevlekt en hun afmetingen variëren sterk (Fig. 19 en Fig. 20).

WP1S20 bevatte een wandfragment kleurloos glas met opschrift [B]ROUWERIJ. WP1S38 bevatte het volledige profiel van een schoteltje in industrieel wit aardewerk. Beide kuilen zijn op basis van het vondstmateriaal te dateren in de nieuwste tijd. WP4S9 leverde een wandfragment rood aardewerk op dat aan de buitenzijde geglaazuurd is en WP4S11 bevatte twee wandfragmenten en

¹¹ Bruggeman/Reyns in voorbereiding.

een bodemfragment gedraaid grijs aardewerk. Het bodemfragment is voorzien van een meerledige standvin. Beide sporen zijn op basis van het vondstmateriaal te dateren in de nieuwe tijd.

Fig. 19: WP5S4-5

Fig. 20: WP6S1-2

Tot slot werd nog een wandfragment gedraaid grijs aardewerk aangetroffen in WP6S2, dat te dateren is in de middeleeuwen. Deze vondst is echter afkomstig uit een grote verstoring en lijkt bijgevolg residueel in het spoor terecht gekomen.

Fig. 21: WP1S12-13

Fig. 22: WP1S5-9

Fig. 23: WP2S12-25

Fig. 24: WP2S21-23

Paalsporen

De aangetroffen paalsporen in dit onderzoek zijn talrijk en situeren zich in hoofdzaak in het zuidelijke deel van het onderzoeksterrein. Een eerste groep van paalsporen heeft een homogene

donkerbruine vulling en is rechthoekig van vorm (Fig. 21). De zijden bedragen gemiddeld 20 tot 25 cm.

Daarnaast werden in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied nog diverse grote ronde paalsporen aangetroffen met een bruinigrijze gevlekte vulling. Hun diameter bedraagt doorgaans 40 tot 60 cm en hun bewaarde diepte bedraagt 16 tot 19 cm. In werkputten 1 en 3 werd telkens het uiteinde van een huisplattegrond aangesneden (Fig. 25). In werkput 1 gaat het om de sporen 5 tot en met 10. Deze plattegrond heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie en loopt vermoedelijk door tot in werkput 2, waar de sporen 18 en 20 mogelijk ook aan de plattegrond te relateren zijn.

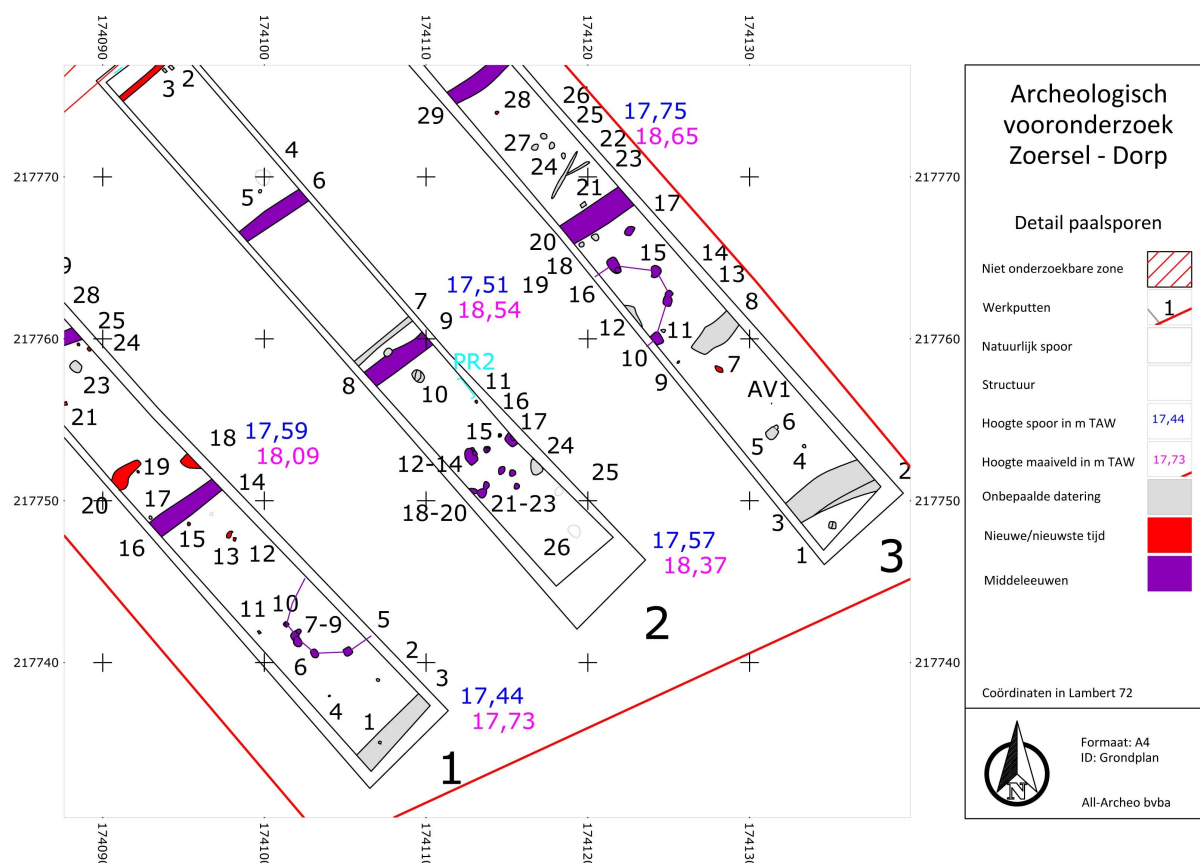

Fig. 25: Detail paalsporen zuidelijke zone

In werkput 3 bevindt zich een tweede huisplattegrond, met eveneens een noordoost-zuidwest oriëntatie. Deze wordt gevormd door de sporen 10 en 13 tot en met 16. Vermoedelijk loopt ook deze plattegrond door tot in werkput 2, waar mogelijk spoor 17 er nog aan gerelateerd kan worden. Vondstmateriaal werd niet aangetroffen in de paalsporen, maar de vorm van de plattegronden wijst op de aanwezigheid van twee bootvormige structuren, zoals ze gekend zijn in de middeleeuwen. Dit sluit aan bij de (ruime) datering van het vondstmateriaal dat aangetroffen werd in één van de nabij gelegen greppels.

Een aantal gelijkaardige plattegronden werden onder meer aangetroffen op de site Geel, Drijzillen (Fig. 26). Hier werden de plattegronden op basis van vondstmateriaal en typologische vergelijking van de plattegrond in de 10de tot 14de eeuw gedateerd.¹² Deze plattegronden hebben echter eerder een oost-west oriëntatie. De oudste middeleeuwse plattegrond op de site

¹² Bruggeman/Derieuw/Reyns 2012, 44

Geel, Drijzillen had echter wel een duidelijke noordoost-zuidwest oriëntatie en was hier op basis van ^{14}C -datering te plaatsen in de 10de tot 11de eeuw.¹³

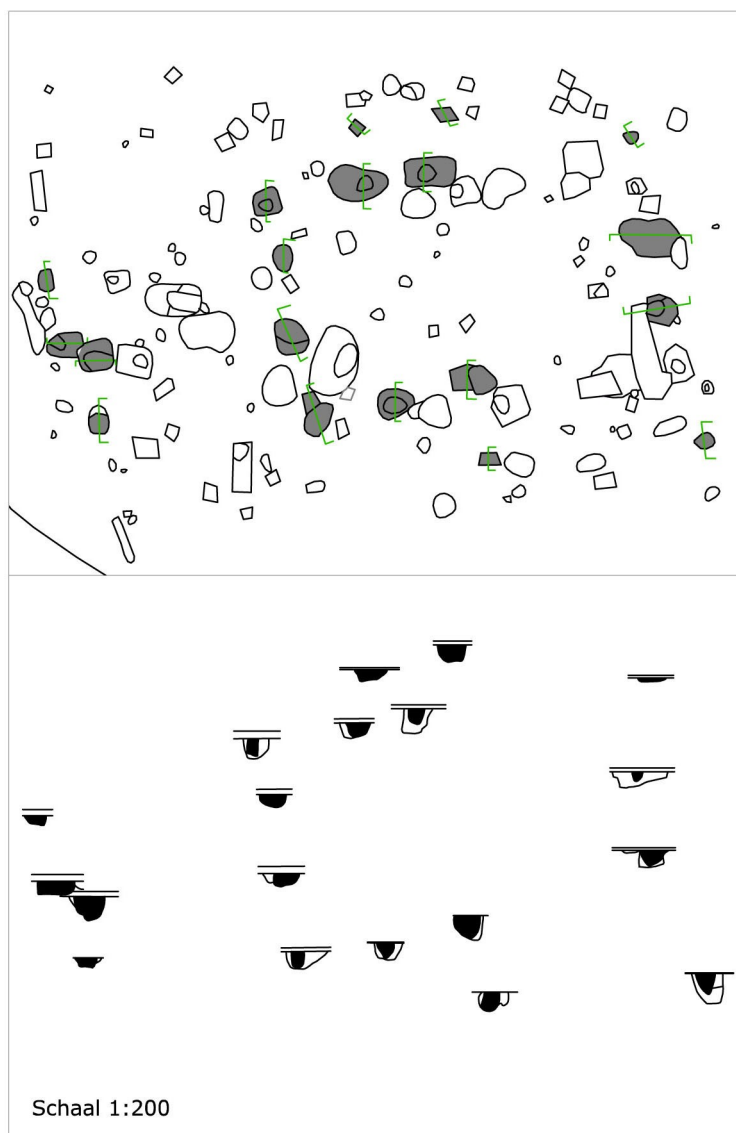

Fig. 26: Voorbeeld van middeleeuwse plattegrond 1 van Geel - Drijzillen

Tot slot dienen bij de paalsporen nog de sporen WP3S24-27 vermeld te worden. Dit zijn ronde sporen met een sterk uitgeloopte, nagenoeg witte centrale vulling en daarrond een donkerbruine, harde band. Het is mogelijk dat deze sporen natuurlijk zijn, maar het is ook mogelijk dat het gaat om sterkuitgeloopte paalsporen, die mogelijk dateren uit de metaaltijden. Gelijkaardige sporen werden immers ook reeds aangetroffen bij het onderzoek op de site Zoersel, Oostmallebaan – Graffendonk.¹⁴

Fig. 27: WP3S24-27

¹³ Bruggeman/Derieuw/Reyns 2012, 48

¹⁴ Bruggeman/Reyns in voorbereiding

Overige

Naast de greppels, kuilen en paalsporen, werd ook nog een uitbraakspoor van een muur aangetroffen. Deze bevindt zich in werkput 6, WP6S4 (Fig. 28). Stratigrafisch gezien is dit spoor zelfs jonger dan één de nabijgelegen verstoring. Vermoedelijk kan dit spoor gerelateerd worden aan de bewoning die hier tot voor kort aan de straatzijde gestaan heeft.

Tot slot viel nog op tijdens het onderzoek dat hier en daar, in de zuidelijke zone rond de eerder besproken paalsporen, de bodem een eerder lichtbruine verkleuring kent. Mogelijk zijn deze verkleuringen het gevolg van het gebruik van die zones als stalling van vee, maar dit is slechts een hypothese. Indien er een vervolgonderzoek komt, is dit misschien een interessante vraagstelling om na te gaan of de verkleurde zones te relateren zijn aan plattegronden, die mogelijk een stalfunctie gehad hebben.

4.3 Afgebakende sites

Op basis van de resultaten van het terreinonderzoek werd een site afgebakend in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied, waar diverse bewoningssporen aangetroffen werden, die op basis van vondstmateriaal en typologisch vergelijkingsmateriaal, in de middeleeuwen gedateerd kunnen worden. Deze datering kan verfijnd worden naar de volle tot late middeleeuwen, met name de 10de tot 14de eeuw. Aan de straatzijde werden behoorlijk wat recente sporen en verstoringen aangetroffen en werden niet zozeer nog relevante archeologische resten aangetroffen. Daarom wordt deze zone niet mee opgenomen in de afgebakende site.

4.4 Besluit

Op basis van de resultaten van het terreinonderzoek werd een site afgebakend. De aangetroffen sporen zijn te interpreteren als bewoningssporen, met in hoofdzaak de aanwezigheid van greppels en paalsporen. Ze zijn te dateren in de volle tot late middeleeuwen, met name de 10de tot 14de eeuw. Aan de straatzijde werden behoorlijk wat recente sporen en verstoringen aangetroffen, die vermoedelijk grotendeels in verband te brengen zijn met de gebouwen die hier aan de straatzijde gestaan hebben en werden niet zozeer nog relevante archeologische resten aangetroffen.

Fig. 28: WP6S4

5 Waardering

5.1 Zuidelijke zone (WP1-3)

De aangetroffen sporen zijn te interpreteren als resten van bewoning. Ze omvatten in hoofdzaak greppels en huipplattegronden en zijn op basis van vondstmateriaal en typologisch vergelijkingsmateriaal te dateren in de volle tot late middeleeuwen, met name de 10de tot 14de eeuw.

Beleving

Belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is niet van toepassing.

Fysieke kwaliteit

Tijdens het onderzoek kon vastgesteld worden dat zich boven het archeologisch niveau een dikke antropogene humus A-horizont bevindt, die de sporen in een groot deel van deze zone beschermd lijken te hebben tegen latere bodemverstorende ingrepen. Ook de aanleg van de fundering van een betonplaat lijkt slechts een beperkte invloed gehad te hebben op de gaafheid van de bodem, aangezien deze gezet is op de overgang van de A- naar de C-horizont, maar niet dieper.

Inhoudelijke kwaliteit

De aangetroffen bewoningsresten uit de volle tot late middeleeuwen zijn een nieuw element in de geschiedenis van het onderzoeksterrein en zijn nabije omgeving. Op basis van een voorgaande evaluatie van de gekende archeologische waarden uit de omgeving, bleek nog niet de aanwezigheid van archeologische resten uit deze periode.

Het middeleeuws platteland is nog maar zelden als een integraal landschap benaderd. De aangetroffen site kan dan ook kennis bijdragen omtrent percellering, grachten, ontwatering en veewering, maar mogelijk ook over de inplanting en verspreiding van hoeves en veldschuren. Verder dragen observaties op het terrein informatie bij om uitspraken te kunnen doen over de bewaringstoestand van een landschap. De ontginningsgeschiedenis is namelijk bijna volledig vanuit de historische bronnen geschreven, zonder dat daar veel archeologie bij kwam kijken.¹⁵

5.2 Noordelijke zone (WP4-6, straatzijde)

De aangetroffen sporen in de noordelijke zone zijn te dateren in de nieuwe en nieuwste tijd en omvatten in hoofdzaak kuilen en verstoringen die te relateren zijn aan de gebouwen die hier gestaan hebben.

Beleving

Belevingswaarde in functie van schoonheid en herinneringswaarde is niet van toepassing.

Fysieke kwaliteit

Tijdens het onderzoek kon vastgesteld worden dat zich boven het archeologisch niveau een dikke antropogene humus A-horizont bevindt, die de sporen mogelijk beschermd hebben tegen latere bodemverstorende ingrepen. Ook de aanleg van de fundering van een betonplaat lijkt slechts een beperkte invloed gehad te hebben op de gaafheid van de bodem, aangezien deze gezet is op de overgang van de A- naar de C-horizont, maar niet dieper. Toch wijst de aanwezigheid van een groot aantal recente sporen en verstoringen in deze zone op een grote impact van latere bodemverstorende activiteiten in deze zone.

¹⁵ Onderzoeksagenda archeologie

Inhoudelijke kwaliteit

De aangetroffen sporen in deze zone lijken van inhoudelijke kwaliteit eerder beperkt op archeologisch vlak. Het archeologisch onderzoek van het terrein heeft echter wel een inhoudelijke kwaliteit in de zin dat het informatie bijdraagt aan de landschapsarcheologie, en verder ook aan een holistische 'culturele biografie' van het landschap. Dit is interessant om de aard, verspreiding en 'kwaliteit' van het archeologisch erfgoed te kunnen inschatten.¹⁶

¹⁶ http://www.onderzoeksbalans.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/inleiding

6 Analyse van de geplande situatie: effecten

Door middel van een analyse van de geplande situatie wordt onderzocht op welke wijze en in welke mate de effecten, zijnde de geplande ingreep in de bodem, de aanwezige archeologische waarden zal beïnvloeden. Dit maakt mogelijk om voor de verschillende effecten, adviezen op te stellen.

Fysieke aantasting van archeologische waarden

De aanleg van nieuwe gebouwen noodzaakt een aantal bodemingrepen die tot op zekere diepte het bodemarchief volledig zullen vergraven.

Aantasting ensemblewaarde van archeologische waarden

De ensemblewaarde van de archeologische waarden is goed bewaard in de zuidelijke zone, maar slechts beperkt bewaard in de noordelijke zone aan de straatzijde, gezien de vele verstoringen. De geplande bodemingreep zal de ensemblewaarde wel verder aantasten.

Degradatie van archeologische waarden

De kans op bewaring van organisch materiaal is doorgaans beperkt.

Deformatie van archeologische waarden

Als gevolg van de druk uitgeoefend door de in te planten gebouwen, zal ook een deel van de onderliggende bodem die niet onmiddellijk fysiek aangetast is, gecompacteerd worden. Ook de zware werfmachines zullen de bodem enigszins verstoren in de zones die niet onmiddellijk fysiek worden aangetast.

7 Aanbevelingen

7.1 Adviezen

Op basis van de waardering van de aangetroffen archeologische sporen, structuren en site en een analyse van het geplande grondverzet, worden voor het onderzoeksgebied de volgende opties overwogen:

Het uitgevoerde vooronderzoek wijst op de aanwezigheid van bewoningssporen, meer bepaald greppels en minstens twee huisplattegronden, in de zuidelijke zone van het terrein. Op basis van vondstmateriaal en typologisch vergelijkingsmateriaal kunnen deze sporen gedateerd worden in de volle tot late middeleeuwen, meer bepaald de 10de tot 14de eeuw. De aanwezigheid van deze site levert dan ook interessante informatie op met betrekking tot middeleeuwse bewoning en economische activiteiten in de nabije omgeving en zelfs de ruimere regio, waar deze vondsten vooralsnog schaars zijn.

Gezien de grote informatiewaarde van de afgebakende site, wordt voorgesteld dat, indien een bewaring *in situ* niet haalbaar is, de site onderzocht wordt aan de hand van een vlakdekkende opgraving. De hiervoor afgebakende zone omvat een oppervlakte van 2675 m² (Fig. 30). Hiervoor dient een deel van de aanwezige betonplaat voorafgaand aan de opgraving verwijderd te worden.

Fig. 29: Advieskaart gelegd op de aanduiding van de vervuilde zones

In geval een vlakdekkende opgraving plaatsvindt, dient bij grondverzet rekening gehouden te worden met een beperkte vervuiling van de teelaarde in een deel van het geadviseerde gebied (gele zone, Fig. 29). In deze zone dient de teelaarde (grondcode 411, ca. bovenste 30 cm)

afzonderlijk gestockeerd te worden. De aannemer en de gemeente bekijken of het interessanter is om de vervuilde grond voor aanvang van een opgraving af te voeren.

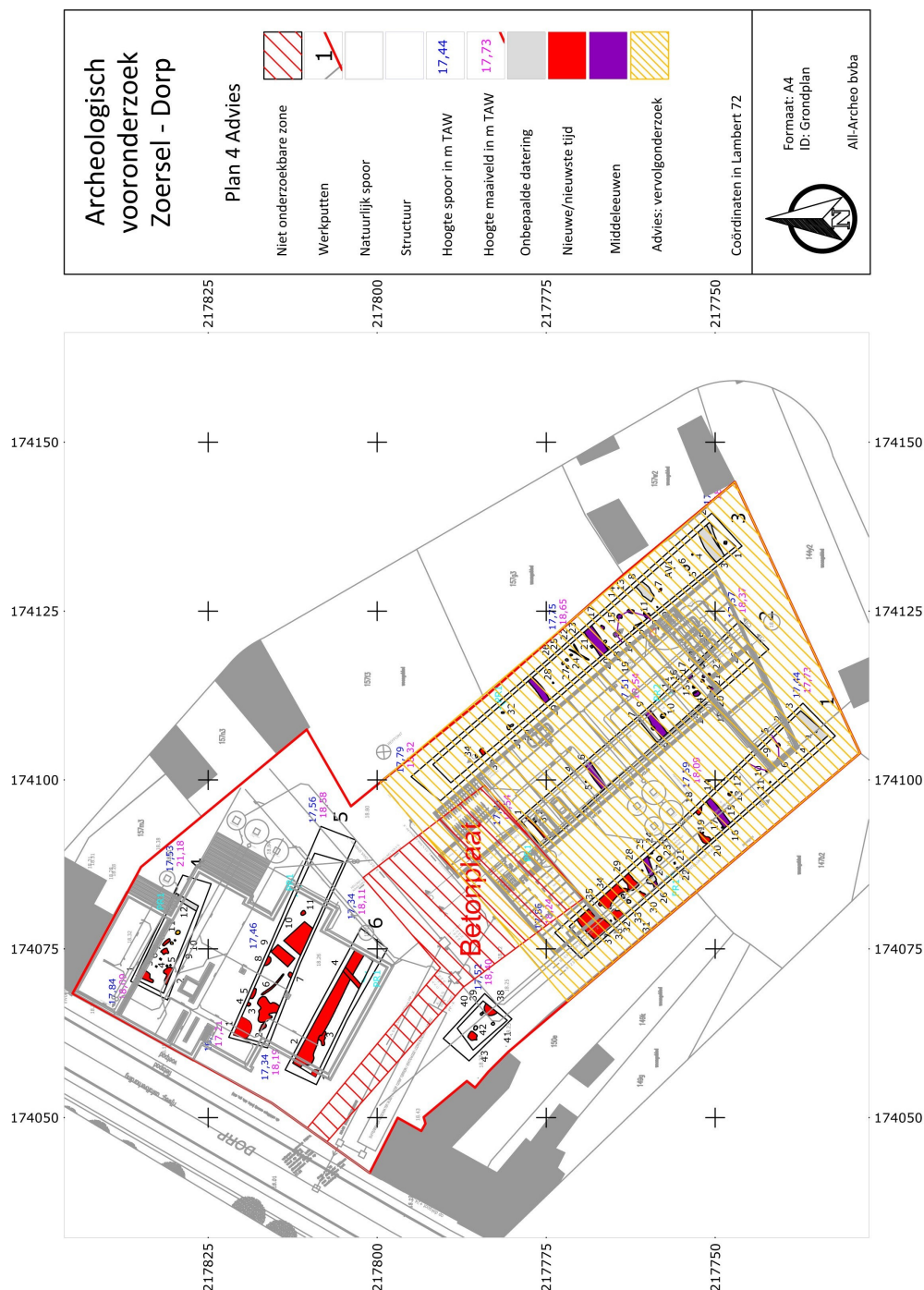

Fig. 30: Advieskaart

In het noordelijke deel van het terrein toonde het archeologisch vooronderzoek een verstoring van het terrein aan, ten gevolge van de bebouwing die hier aanwezig was. Er blijkt bijgevolg sprake te zijn van een slechtere bewaringstoestand van het bodemarchief. De resultaten hebben voor de noordelijke zone op archeologisch vlak een eerder beperkte inhoudelijke kwaliteit. Verder archeologisch onderzoek hiervan lijkt dan ook weinig zinvol. Bijgevolg wordt de vrijgave van het noordelijke deel van het terrein geadviseerd.

8 Bibliografie

8.1 Publicaties

Bruggeman, J./M. Derieuw/N. Reyns, 2012: Archeologische opgraving Geel, Drijzillen – Rauwelkoven, Verkaveling Elsumblok, *Rapporten All-Archeo bvba* 044, Bornem.

Bruggeman, J./N. Reyns, in voorbereiding: Archeologische opgraving Zoersel, Oostmallebaan – Graffendonk, *Rapporten All-Archeo bvba* 060, Bornem.

Heirbaut, E./I. Vanderhoydonck/R. Annaert, 2002: *Archeologische inventaris in het kader van het opstellen van het ruilverkavelingsplan voor de ruilverkaveling in het onderzoek Zoersel, Zellik* (ongepub. Rapport Instituut voor het Archeologisch Patrimonium).

Houtman E., 2005: *Een kaartboek van de Sint-Bernardsabdij Hemiksem 1666-1671*.

Plomteux G./R. Steyaert/L. Wylleman, 1985: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Antwerpen, Arrondissement Antwerpen, *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen* 10N3 (Ru-Z), Brussel – Gent.

Provincie Antwerpen, s.d.: Fysisch-geografische beschrijving, online pdf: http://www.provant.be/binaries/2%20fysische%20geografie_tcm7-15054.pdf

Reyns N./J. Bruggeman, 2010: Archeologisch vooronderzoek Zoersel – Oostmallebaan, *Rapporten All-Archeo bvba* 010, Bornem.

Smeets M./B. Terryn/W. Yperman 2012: Archeologische terreinverkenning bij de aanleg van de aardgasvervoerleiding Wilese-Loenhout (DN 900), *Archeo-rapport* 87.

Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, s.d.: *Onderzoeksagenda archeologie*.

8.2 Websites

Agentschap voor geografische informatie Vlaanderen (2012)
<http://geo-vlaanderen.agiv.be/>

Centraal Archeologische Inventaris (2012)
<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>

Databank ondergrond Vlaanderen (2012)
<http://dov.vlaanderen.be>

GIS Antwerpen, Geografisch informatiesysteem – Provincie Antwerpen(2012)
http://www.provant.be/bestuur/grondgebied/gis/geoloketten/lijs_tgeoloketten.jsp

Nationaal geografisch instituut (2012)
<http://www.ngi.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2012)
Vlaams instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)
<http://www.onderzoeksbalans.be>

9 Bijlagen

9.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
DHM	Digitaal hoogtemodel

9.2 Glossarium

Ex situ	Tegenovergestelde van in situ.
Hydrografie	Beschrijving van de fysische eigenschappen van waterlichamen en het aangrenzende land.
In situ	Term gebruikt voor de aanduiding van archeologische resten die in dezelfde toestand worden teruggevonden als ze in het verleden door de mens zijn achtergelaten.
Off-site	Sporen die niet onmiddellijk aan een site kunnen toegewezen worden.
Onderzoeksgebied	Deel van het plangebied dat onderworpen is aan een archeologisch (voor)onderzoek.
Plangebied	Het terrein waarop een bodemverstorende activiteit wordt gepland of uitgevoerd.
Spijker	Bijgebouw dat dienst doet als opslagplaats.

9.3 Archeologische periodes

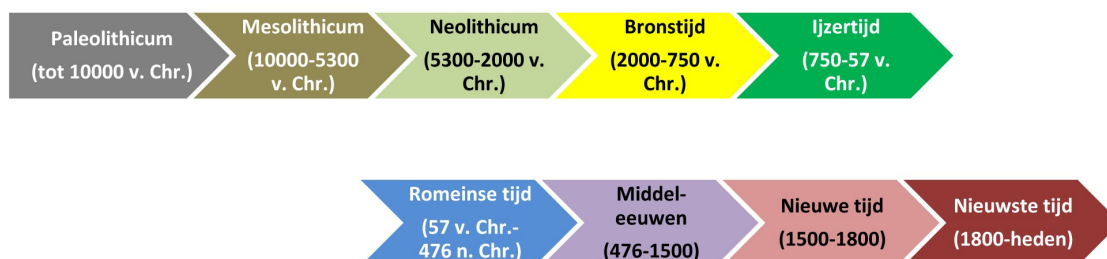
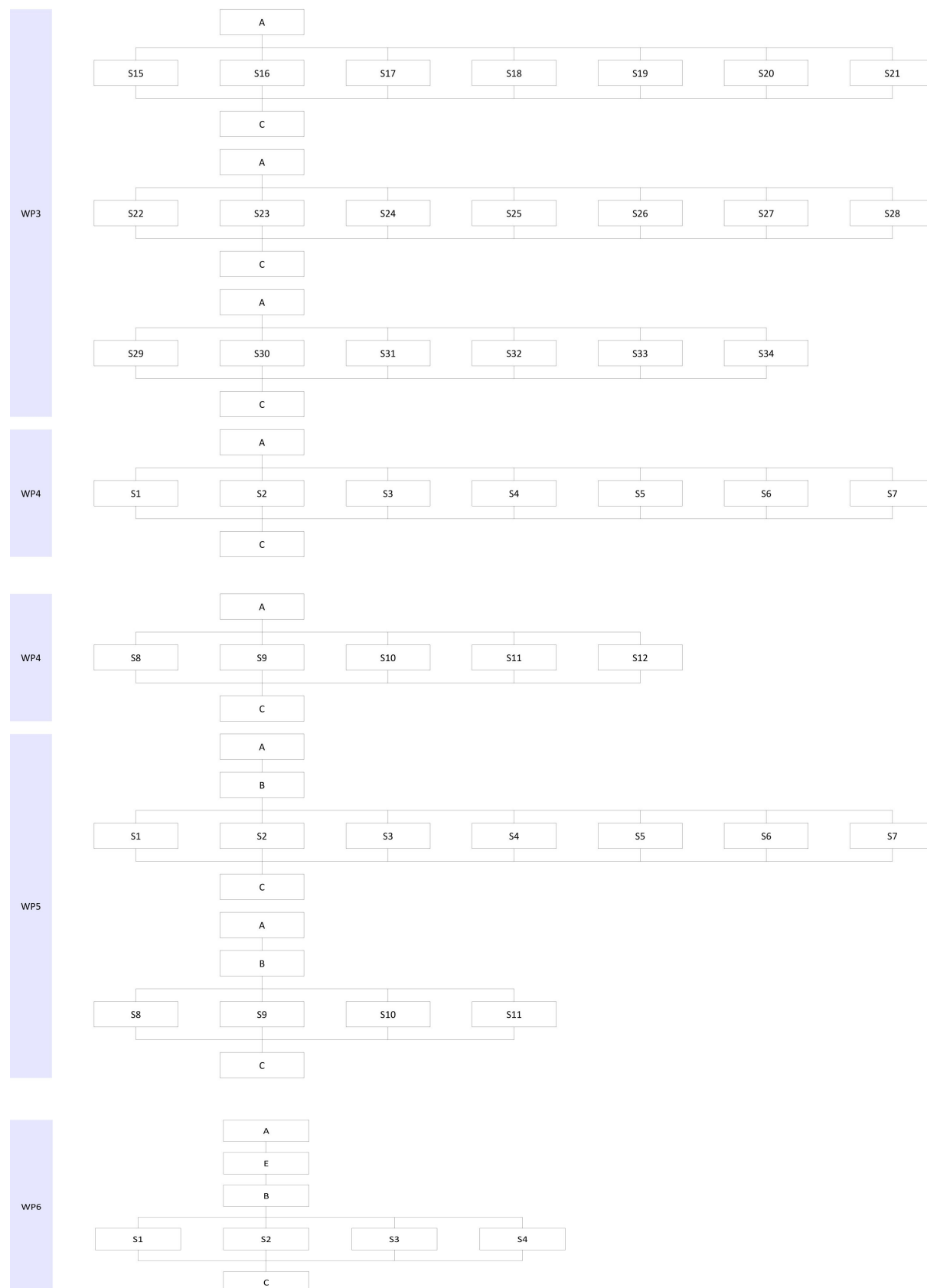

Fig. 31: Archeologische periodes

9.4 Harrismatrix

9.5 Plannen en tekeningen

Plan 1: Situering

Plan 2: Detail

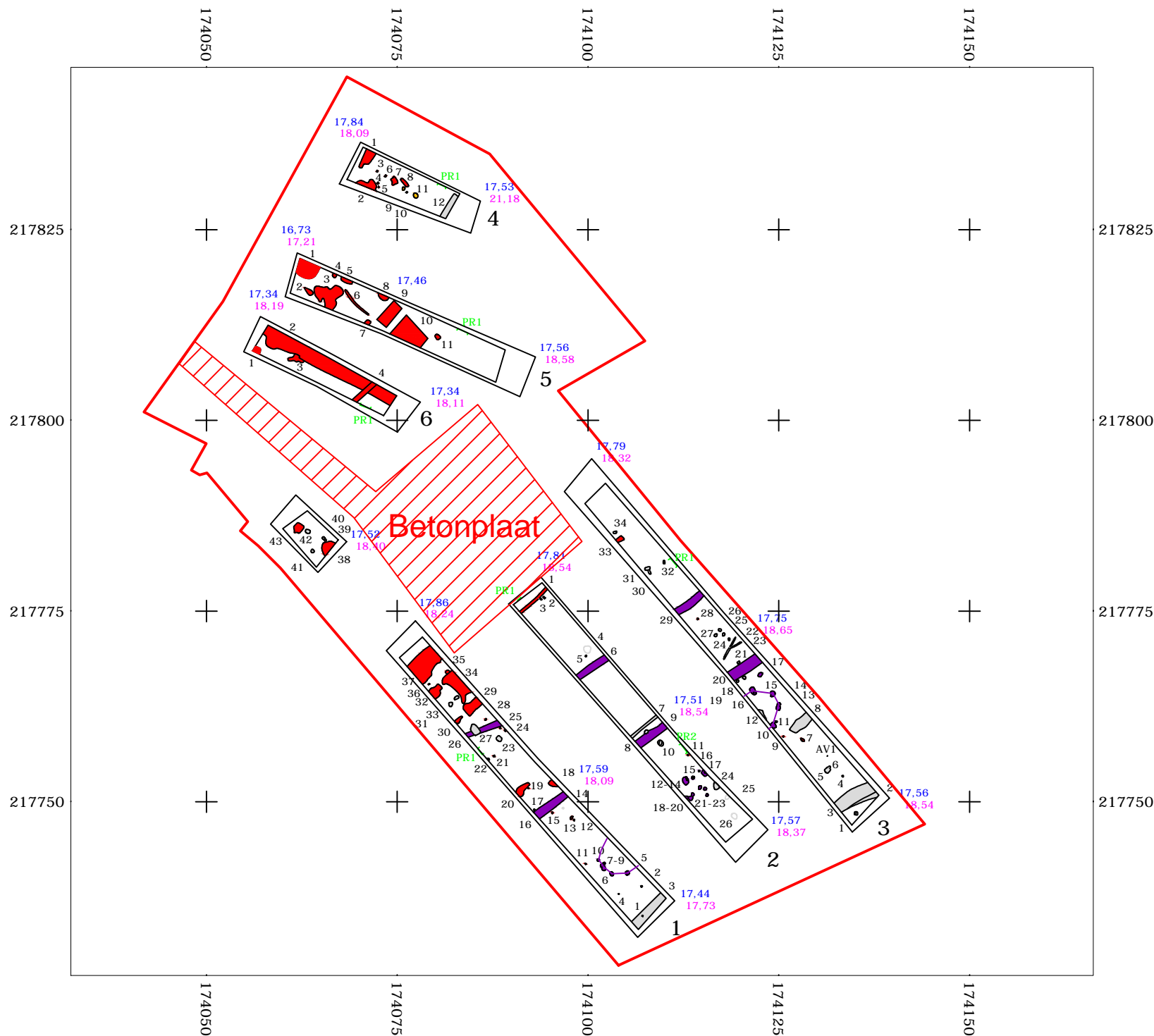
Plan 3: Detail

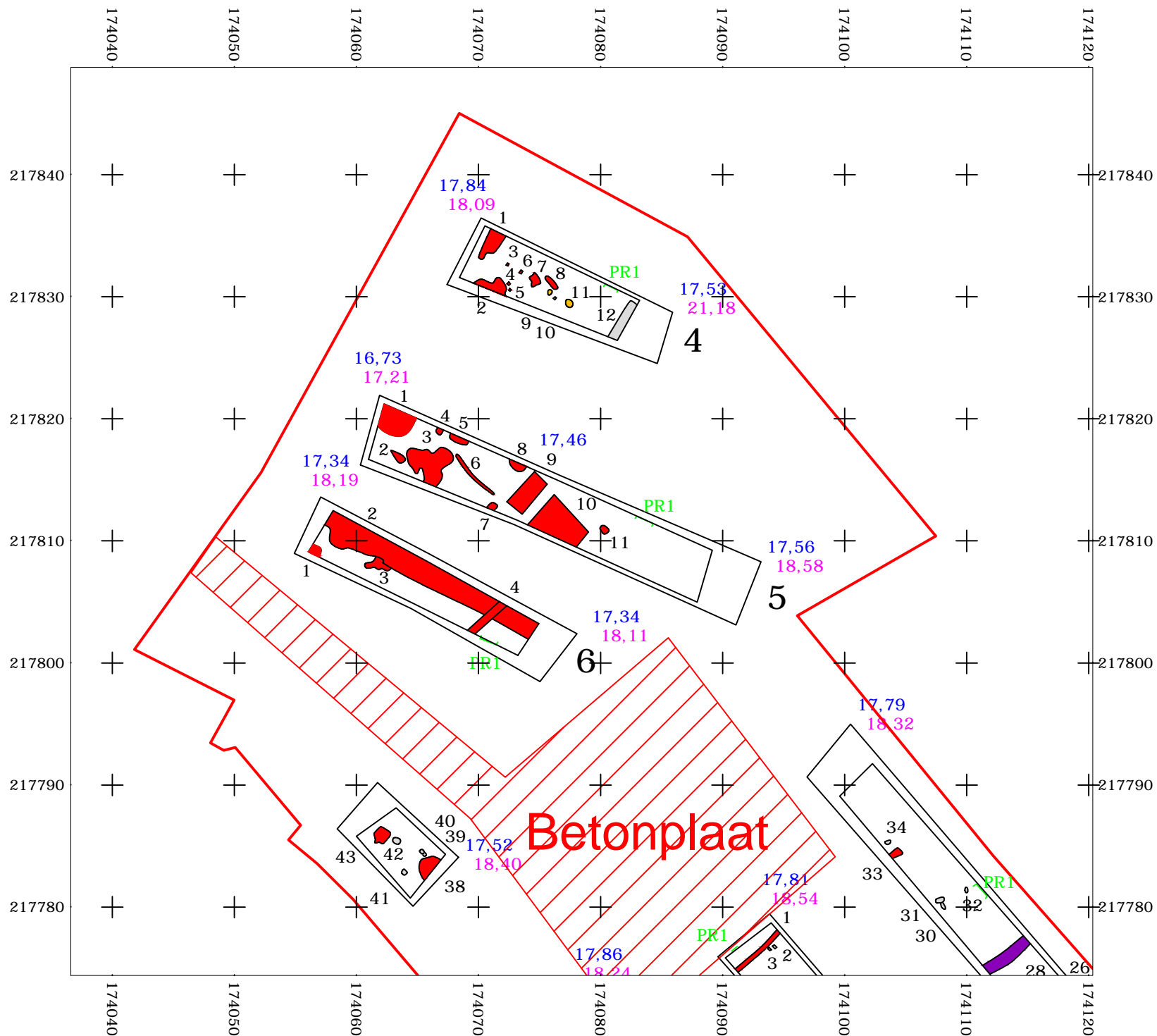
Plan 4: Advies

Tekening 1: Profiel- en coupetekeningen

9.6 CD-rom

Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

Archeologisch vooronderzoek Zoersel - Dorp

Plan 3 Detail

Niet onderzoekbare zone	
Werkputten	
Natuurlijk spoor	
Structuur	
Hoogte spoor in m TAW	
Hoogte maaiveld in m TAW	
Onbepaalde datering	
Nieuwe/nieuwste tijd	
Middeleeuwen	

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

